

Introducere

Aceste amintiri nu vor apărea decât după moartea mea: le închin memoriei părinților mei iubiți și Reginei Elisabeta a României (Carmen Sylva). Le scriu cu deplina sinceritate a unui suflet pe care viața l-a tulburat în fel și chip, dar pe care nu a reușit nici să-l înăcrească, nici să-l doboare. Acest suflet a rămas profund credincios.

Voi spune adevărul, voi spune cu duioșie sau cu vehemență întâmplările al căror suflu m-a luat cu sine sau doar m-a atins. Ca sarea din talarurile mării m-am aflat alături de alte existențe, luminoase sau neștiute, și fiecare mi-a dat lacrima sau cântecul său. Am trăit în dulceața câmpiilor valahe însingurate și minunate, pe sub frunzișuri, în freamătul lanurilor de porumb, care, în copilăria mea, se arcuiiau în bolți deasupra-mi; dar am trăit și în lumina primejdioasă a aurei tronurilor. Am înțeles și am iertat multe lucruri. Le-am îndrăgit însă pe toate, chiar și pe acelea care m-au rănit cel mai mult.

Am luat parte la cenaclurile literare ale Parisului, în societatea – pe atunci închisă – a celor mai mari capitale.

Pe cititorul care va binevoi să parcurgă aceste amintiri îl rog să le iubească cu o încredere pe care memorialiștii obișnuiți nu sunt nevoiți să o ceară.

Două războaie, două invazii, una în România în 1917, alta în Franța în 1940, m-au păgubit de o documentație însemnată a cărei lipsă, alături de aceste pagini, ar putea mira.

În 1917, ca și în 1940, mai întâi în urma cotozirii, iar apoi a exodului, am pierdut o corespondență de cea mai mare însemnătate. Așadar, nu pot aduce nici referințe, nici vreuna din acele scrisori dovedind prețuirea contemporanilor mei față de mine. Mai regăsesc câte una, dar îmi lipsesc cele esențiale: pagini în care Carmen Sylva se destăinuie, scrisori de la Pierre Loti, de la Leconte de Lisle și alții...

Mă înfățișez cu singura dorință de a fi plăcută și de a fi sinceră întru totul. Franța, România, prietenii mei de pretutindeni, englezii, americanii fie din nord, fie din sud, știu cât le-am fost de statornică. Anii pe care i-am petrecut la Geneva alături de ei m-au „încrustat” în inimile lor.

Germania știe tot ce spun despre ea, și nu va dezice nimic. Aceste gânduri îmi dau puterea să nu țin seama de nici o normă și de nici o precauție. Iertați-mă, o! voi care veți citi aceste pagini! Înțelegeți, cugetați și iertați!

Elena Văcărescu,
Aix-les-Bains, iulie 1942

Anii copilăriei

Eram prea mică pe vremea războiului ruso-româno-turc din 1877 pentru a-mi aminti altceva decât întâmplările însemnate cu roșu în mintea mea: un talmeș-balmeș, cumpărături făcute în grabă de mama, prieteni de-ai casei care din civili deveniseră peste noapte militari, mândrindu-se cu noua lor uniformă, cu fireturile lor și cu clinchetul eghileților lor. Mă ridicau în brațe în timp ce eu, mirată și cam nedumerită, mă jucam cu petlițele lor aurii de pe uniformă. Miroseau mai mult sau mai puțin a șampanie, deoarece aceste plecări grăbite erau însoțite de ospete în familie, din desertul cărora mi-era și mie îngăduit să gust, între două urări care le făceau pe doamne să-și umezească batistele. Nu pricepeam de ce lumea plângea în toiul veseliei și al planurilor care păreau minunate. Se bea în cinstea „primului pașă”, în cinstea comorilor din haremuri, cuvinte al căror înțeles l-am deslușit, cât de cât, mai târziu. Într-o dimineață, tata veni să ne îmbrățișeze cu foc, pe când eram încă în pătuțurile noastre, unde un timp, rămase după el mirosul de piele tăbăcită amestecat cu colonie pe care-l lua cu el acolo departe; și pe când pasul său se îndepărta, cu riscul de a dărâma plasa de șireturi vinete care îmi stăpâneau gesturile și așternutul, începui să țopăi între perne și pături, când, din săritură în săritură,

bâldâbâc căzui în bălioara cu apă rece aflată la doi pași de zbenGUIALA mea. Căzui, dar în picioare, și strigând: „În sănătatea primului pașă”. La bufnitura căzăturii mele, mama veni în fugă, speriată. Văzând că nu pățisem nimic și la explicațiile lui miss Allan – guvernanta mea englezoaică – mama izbucni în plâns, spunându-mi: „Neastâmpărato! Să-mi dai așa emoții în asemenea momente!”. Plângea, dar în același timp se și bucura. Tot pe atunci avea loc trecerea armatei rusești prin țară. Urma să mergem să-i admirăm pe acești ruși de îndată ce vom fi ajuns la țară, la Văcărești; căci mai înainte, ei nu aveau să se oprească în marșul lor prin țara noastră pe care o străbăteau cu mare tĂmbĂLĂU. Până atunci merseserăm să vedem pe împăratul Alexandru trecând în revistă un regiment românesc, în curtea palatului domnesc.

Revăd în minte această scenă întocmai așa cum am privit-o de la fereastra unor prieteni, chiar din fața palatului.

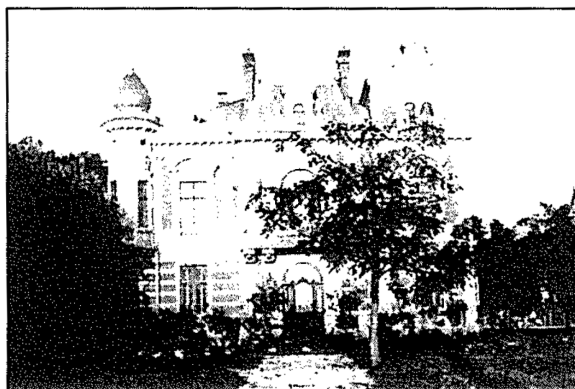
Prințesa, care va deveni mai târziu Regina Elisabeta – Carmen Sylva îmbrăcată în alb, cu un guler mare de blană, surâdea: mĂngĂIA cu privirea mulțimea care o aclama. Avea părul foarte creț: „Prințesa și-a încrețit părul”, comentau doamnele din jurul meu, ținându-mă de rochiță de teamă ca nu cumva să cad de cealaltă parte a ferestrei, în stradă. Tremuram toată, cuprinsă de un entuziasm nespus și de o bucurie fără seamăn. Sorbeam cu nesaț sunetele stridente ale fanfarelor. Nici nu băgasem de seamă prezența țarului care luase loc lângă domniță, înfășurat într-o manta cenușie. Pe treptele unde se opriseră suveranii cu fața spre drapel, Alexandru al II-lea mi se păru zvelt și îndrăzneț. Lepădându-și mantaua, în uniformă cu fireturi argintii strĂnsĂ pe corp care îi scotea în valoare grația, coborî treptele și, însoțit de principele nostru, trecu în revistă regimentul aliniat. Se înălțară strigăte și

*Alexandra Fălcoianu, vara și legatară testamentară
a Elencuței Văcărescu, în fața palatului Sturdza.*

urale, pe care le însoții și eu cu trepidațiile mele neastâmpărate. Antimoscovită, dușmănind orice personalitate care să nu fi fost britanică, miss Allan mă amenința, nu mai știu cum, silindu-mă să mă potolesc.

Ce greu mi-a venit să cred că acel căpitan Văcărescu, cel căruia mama îi trimitea bunătăți –

Palatul Sturdza unde a locuit un timp Elencuța.

icre și cârnați – era însuși tatăl meu. Scăzuse în ochii mei pentru că acum primea el ordine, tocmai el, cel pe care întotdeauna îl auzisem poruncind oamenilor ce stăteau plini de luare-aminte și de supunere în fața lui. Chiar și la București, cu statura sa înaltă, cu întreaga sa făptură aleasă, subtilă și imperioasă își domina alegătorii veniți din provincie să se sfătuiască cu el și care îi vorbeau cu respect și dragoste.

Stilul scrisului său era foarte clar. Scrisorile lui mă făcură să cunosc viața sa de ostaș. Dormea în cort, pe jos, printre ceilalți camarazi, într-un sac de blană în care se vâra până la gât, și în care, în curând, mișunară nenumărați păduchi nemiloși. Acolo erau din belșug, ca și zăpada, ploaia și noroiul. Un iz de mucegai întâmpina oamenii, când, cu barba și cu pletele încremenite de ger, își găseau vreun adăpost. Rușii, al căror campament se învecina cu cel al românilor, duhneau a alcool și a blană prost tăbăcită și rancedă. Împreună cu un regiment din Garda Imperială, ai noștri izbutiseră cucerirea unui fort comandat de un bătrân pașă turc, vestit prin înverșunarea cu care se apărase. Dușmanul trăgea încontinuu proiectilele aprinse asupra asediatorilor, dintre care mulți luau foc și ardeau asemeni unor torțe, în urlete înfricoșătoare, fără să înceteze să se cațere pe peretele abrupt al morții...

Apoi, valurile moscovite roșii, aurii, negre, verzi și portocalii începură să se reverse pe pământurile noastre, invazie tradițională, de toate culorile, de toate formele, venită din negura timpurilor, țintind Bizanțul, ca pe vremea primejduirii Imperiului Bizantin; năvală cu răsunătoare perindări de tunuri, de arhiduci, de bețivi, de poeți și de cântece, cu toții înzestrați cu acea trufie care, fie sub hlamidă purpurie, fie sub zdrențe, va rămâne forța neamului lor. Pe atunci eram cu totul vrăjiți de farmecul lor. Numai în colibecele săracilor nu izbutea nimeni să

tresalte de bucurie la ivirea acestor hoarde care veneau cică să ne ajute să cucerim întreaga noastră neatârnare, când de fapt noi fuseserăm cei care trebuiserăm să le sărim în ajutor încă de la prima lor înfrângere pe Dunăre. Trupele noastre întâlneau escadroanele lor în derută, gata să se arunce în apele fluviului de groaza turcilor care le goneau din urmă.

Ne aflam la țară. Tata izbutise să ne trimită o descriere a fugarilor cuprinși de iureșul spaimei. Seara, sub lampa de aramă în jurul căreia sfeșnicele rămăseseră fără lumină, mama ne citi scrisoarea lui.

Trebuie coborâtă lumina căci ochii i se împăienjeniseră de lacrimi. Ascultam și simțeam gâfâitul oștilor îngrozite biciuindu-mi tâmplele. De altfel, tata lăuda vitejia fără seamăn a rușilor, dar prima întâlnire cu turcii îi umpluse de o groază aproape mistică. Se pare că turcii strigau numele lui Alah într-un fel care înnebunea regimentele înspăimântate.

Tata îl evoca și pe împăratul Rusiei la o trecere în revistă, încălecându-și calul cu ajutorul unei scărițe înfășurate în albastru și argint. În fața trupei exaltate, își scotea tacticos din buzunar o batistă mare, trandafirică cu pătrate și-și sufla nasul cu mare pompă în uralele frenetice ale soldaților. Iubirea sa pentru prințesa Dolgoruky era pe atunci în toi; această pasiune nu trebuia să ia sfârșit decât o dată cu viața lui. În fiecare dimineață, și adesea chiar din oră în oră, plecau curieri să ducă scrisori înflăcărate frumoasei prințese, rămasă în București, unde putea fi văzută zilnic pe când își făcea plimbarea, mânând un căluț alb înhămat la o trăsură foarte mică, din care răsărea silueta ei mândră, cu părul zbârlit și blond. Mai târziu am aflat de la Regele Carol I că prințul moștenitor, marele duce Alexandru, – țarul Alexandru al III-lea de mai târziu –, o urmărea cu o dușmănie înverșunată atât pe prințesă, cât și pe

oricine o frecventa. Poruncise să fie interceptate și distruse scrisorile de dragoste care soseau de la tatăl său. Nu i-a iertat niciodată suveranului nostru gestul, de altfel de simplă politețe, prin care acesta se îngrijise de o telegramă, pe care Alexandru al II-lea o trimisese de pe front, în care anunța prințesei căderea Plevnei.

Incidentul a avut urmări în relațiile de mai târziu dintre Imperiul Rus și România. Încăpățânat și sufletește miop, Alexandru al III-lea nu vru să facă dreptate suveranului nostru în împrejurările în care acesta îi fusese aliat potentatului rus. Deoarece nu-și putea îngădui să se răzbune pe tatăl său, mânia lui se răsfrânse asupra Regelui Carol I.

La Titu, prima stație de cale ferată la care ajungea drumul de la Văcărești spre București, văzui santinelele rusești care păzeau trecerea trenurilor încărcate de trupe. Sosiserăm la Titu, pe jumătate înghețate de frig, într-o trăsură deschisă, amețite de zgomotul asurzitor al zurgălăilor celor patru cai năbădăioși, mânați de un vizitiu asemenea lor. Primul cazac pe care mi-a fost dat să-l văd, mic și îndesat – având la picioare două sticle golite, care reprezentau pentru mine simbolul întregului său popor – se spăla pe cap cu o zeamă negricioasă, tocmai în clipa în care treceam pe lângă el. În ciuda acestui amănunt, am fost foarte impresionată, fără îndoială datorită gustului pentru lucrurile exotice pe care îl avem cu toții în sânge. Alți camarazi, cu nenumărate pumnale în centură, răsăriră lângă el. Purtau eșarfe de lână roșcată, și pe cap căciuli înalte de blană neagră. Caii noștri erau cât pe ce să-i răstoarne, dar ei în loc să ne suduie, izbucniră în râs, aruncând spre noi cu niște scaieți pe care îi aveau în mână.

Așa se înfățișa curiozității mele tinerești acest popor rămas o taină pentru noi, și pe care șirul istoriei, ca și religia noastră comună, l-a făcut să fie

rând pe rând, când salvatorul, când călăul nostru. Popor minunat, dar după părerea mea, pe jumătate nebun, devenit astfel pentru că a fost adus din Asia într-o climă ucigătoare, unde se zbate împotriva frigului; popor pe care fantezia și nevoia de înfrățire îl mistuie deopotrivă, popor artist și inconștient, neavând dușman mai aprig decât pe sine însuși, și care, prin cea mai mică picătură de sânge pe care o strecoară în sângele altor popoare, transmite acest soi de nebunie de care el însuși e atins.

Războiul româno-ruso-turc, a cărui povară o purtaserăm noi în cea mai mare măsură, se încheie răpindu-ni-se oficial Basarabia. Fără rușine, fără șovăire, rușii își anexară această provincie moldovenească, pe care o văzurăm cu durere sfâșietoare desprinzându-se de noi.

Cum să o apărăm? Armatele rusești se aflau încă pe teritoriul nostru. Niciodată dreptul celui mai puternic nu își va fi arătat dinții feroși mai strașnic ca atunci, și nici nu va fi folosit argumente mai nerușinate. Mânie batjocorită a bieților români, plâns deznădăjduit al Moldovei, jale cumplită a Basarabiei, căreia o lege de fier urma să-i amuțească plânsul. Opinia publică de la noi a fost vitează și într-un glas strigă din răsuputeri împotriva samavolnicei anexări. Insultați, huiduiți, rușii rămași în România nu catadicseau să ne ia în seamă. Patronii restaurantelor se răzburau poftind ofițerii români să privească la niște scene „încântătoare”: mese și scaune sfărâmate, înalte personalități prăbușite pe sub canapele, cu mâinile agățate de ciucurii fotoliilor acoperite de spurcăciuni, plești lipicioase de icre negre azvârlite pe oglinzi în timpul orgiilor. În schimbul Basarabiei primeam Dobrogea, cândva și ea a noastră. Pentru această răpire a Basarabiei în sufletul Regelui Carol rămase o neîmpăcată mânie față de ruși. De atunci începu să-i urască. Această mânie influența tendințele politicii sale. După 1877,

Cuprins

Nota traducătorului	5
Date biografice	7
Introducere	15
<i>Anii copilăriei</i>	17
<i>La Curtea regală din România</i>	47
<i>Povestea unui Prinț moștenitor</i>	75
<i>Inima sau rațiunea de stat?</i>	101
<i>Recviem în amintirea Regelui Ferdinand</i>	113
<i>Din prietenii mele literare</i>	125
<i>Zile de durere, de nădejde și de glorie</i>	141